

В статье рассмотрены социально-философские основы возникновения исламского радикального движения и возможность его распространения на юге Украины. Анализируется понятие «тероризм». Изучается исламский фундаментализм для дальнейшего преодоления его негативных проявлений.

Ключевые слова: терроризм, исламский фундаментализм, глобализация.

Mikol'chenko V.S. Islam radical movement: possibility of development in the South of Ukraine

Social and philosophical bases of the Islam radical movement and the possibility of its spreading in the South of Ukraine are considered in the article. A concept «terrorizm» is analysed. Islam fundamentalism is studied in order to overcome its negative consequences.

Key words: terrorism, Islamic fundamentalism, globalisation.

УДК 94:329:342.8(477)

Н. Ю. Потар

ПРОБЛЕМИ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ У ПЕРЕДВИБОРНОМУ ДИСКУРСІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ

Здійснений аналіз офіційного дискурсу політичних партій України щодо основних проблеми і перспектив етнонаціонального розвитку українського суспільства дозволяє стверджувати, що за своєю суттю передвиборні програми є прийомом політичної боротьби, який використовується з метою посилення позицій політичної партії у боротьбі за голоси виборців, впливу на структури влади та інститути. Порівняльний аналіз етнополітичної складової партійних програм на парламентських виборах в Україні 2006 та 2007 рр. дозволяє стверджувати, що всі політичні партії розуміють небезпеку політизації етнічності на ґрунті мовних проблем, і тому в своїй політичній діяльності у міжвиборчий період уникають реалізації позицій, проголошених під час виборів.

Ключові слова: етнонаціональний розвиток, партійна політика, передвиборний дискурс.

З початком трансформаційних процесів в Україні, поряд із докорінними змінами в інституційному дизайні політичної системи, концептуальних змін зазнала й модель етнополітичних відносин, сформована в радянський період. Проте, до сьогодні політична риторика еліти щодо управління етнонаціональними процесами так і не набула цілісних імперативів. Як і раніше, в політичному порядку денному з питань етнонаціонального розвитку домінують ситуативний популізм і тактичний прагматизм, позбавлені осмисленої ідеологічної основи. Це породжує з одного боку, популярність технічно нейтральних термінів (оптимізація, ефективність, досконалість), з іншого – продукує у політичних партій бажання догодити всім сегментам електорату, що зрештою призводить до неможливості вийти на рівень інтеграції громадянського й політичного інтересу у сфері етнополітичних відносин.

Аналізу етнонаціональних процесів в Україні, оцінці їх конфліктогенного потенціалу в контексті етнічних протиріч та проблемам управління етнополітичною сферою функціонування українського суспільства присвячені численні наукові дослідження О.Майбороди, В.Котигоренка, Л.Нагорної, В.Базіва, О.Гараня, О.Рафальського [1–8]. Постійне відтворення наукового інтересу до дослідження етнонаціональних процесів свідчить про те, що до сьогодні для України залишається актуальною проблема пошуку та вироблення адекватних механізмів розвитку етнополітичних процесів, які на концептуальному рівні були б систематизовані в межах державної стратегії етнонаціональної політики. У контексті цієї проблеми, на нашу думку, особливого значення набуває конструктивна роль політичних партій, які у конкурентному публічному змаганні за владу актуалізують проблеми етнополітичного розвитку, а згодом, у парламентських стінах, шляхом законодавчої діяльності, моделюють етнополітичні відносини. Тому, метою даної статті є визначення особливостей офіційного дискурсу політичних партій України в частині основних проблеми і перспектив етнонаціонального розвитку українського суспільства.

Оцінюючи процес формування партійної політики у сфері етнонаціональних відносин, вважаємо за доцільне звернутися до аналізу позицій, що виголошуються ними під час парламентських передвиборних кампаній. У цей період дихотомія політизація етнічності – нейтралізація етнічності є однією з тих проблемних диспозицій, яка традиційно актуалізується під час електоральних процесів в Україні. У період виборів національні меншини перестають сприйматися та оцінюватися політиками як чинники етнічної демографії, оскільки вони перетворюються на динамічну політичну позицію, яка передбачає публічну ідентифікацію з національною меншиною, виголошення вимог щодо визнання на офіційному рівні цих ідентичностей та колективних культурних (політичних) прав, які ґрунтуються на них. Це дозволяє оцінювати політичну меншину як «поле різних та конкуруючих позицій, які поділяються різними організаціями, партіями, рухами чи індивідуальними політичними акторами, кожен з яких прагне представляти меншину перед її членами, державою та зовнішнім світом, тобто прагнуть монополізувати легітимне представництво групи» [9, р.105].

Одним з джерел оцінки позиціонування політичних партій у сфері етнонаціональних відносин є передвиборні програми – документи, які структурують політичні дебати періоду виборів та наділяє суб'єкта виборчого процесу умовним комплексом політичних позицій. П.Хенінгс та Х.Кеман вказують на те, що

«електоральні маніфести – це важливий та надійний ресурс даних», який є джерелом достовірної інформації про партійні переваги і стратегії уряду на короткий термін та інформації про розвиток масових партій, політики, ідеології, стратегії розв'язання проблеми політичної участі тощо [10, р.36]. Таке розуміння функцій та завдань передвиборних програм, дозволяє здійснити дослідження етнополітичної складової цих партійних документів, використовуючи комплексний аналіз, який утворюється послідовністю чотирьох етапів: (1) політичний аналіз на рівні прямого слова; (2) аналіз засобів та прийомів, які використовуються партією; (3) аналіз ідей та апріорних посилянь, системи суджень та логічних посилянь; (4) аналіз прямих декларацій.

Політичний аналіз на рівні прямого слова дозволяє визначити позиції політичних партій стосовно найважливіших, на їх погляд, політичних проблем, окреслити шляхи їх розв'язання та фактично з'ясувати самопозиціонування того чи іншого суб'єкта політичного процесу. Одним з прийомів самопозиціонування є визначення власних позицій стосовно домінуючої політичної сили, який відкриває широкі можливості для громадян в інтерпретації позицій партії. Зокрема, такий прийом був використаний Партією регіонів на парламентських виборах 2006 р., коли перша частина передвиборчої програми «Рік Майдану – рік обману» була побудована із використанням словосполучень Вони обіцяли, Вони запевняли, Вони пророкували, після яких наводилося власне бачення наслідків обіцянок, запевнень та пророцтв [11, с.4]. Подібний варіант самопозиціонування, однак у формі підтвердження ідентичності з президентською гілкою влади, на парламентських виборах 2006 р. було використано НУ. На протиположності програми Партії регіонів, у передвиборній програмі цієї політичної сили використовувалися прийоми, що вказують на єдність з В.Ющенком та системою його політичних позицій – Ми були з Віктором Ющенком, коли він створював опозиційний блок «Наша Україна»; Ми були з Віктором Ющенком, коли він сказав: «Я йду в Президенти»; Ми створили політичну силу; Ми разом з Президентом реалізуємо задумане і остаточно виконаємо передвиборні зобов'язання Віктора Ющенка [12, с.4]. Хоча такий варіант самопозиціонування не дозволяє визначити ставлення партії до проблем етнонаціонального розвитку українського суспільства, проте він вказує на протилежність позицій Партії регіонів та НУ з більшістю актуальних питань і дозволяє припустити, що до цих питань належить і комплекс проблем етнонаціональної політики.

Ще одним варіантом самопозиціонування є визначення власного ставлення до тієї чи іншої політичної проблеми, яка визначається цим суб'єктом виборчого процесу як найважливіша. На парламентських виборах 2006 р. проблеми етнонаціонального розвитку та етнонаціональної політики як вузлові були визначені у передвиборній програмі українського Народного Блоку Костенка і Плюща. У програмі під назвою «З Україною в серці!» наголошується, що цей блок є патріотичною силою, яка ставить своєю метою перетворити Україну на державу, в якій поважаються українська мова, історія, культура, традиції, підтримується українське виробництво, підприємництво і фермерство. Усі структурні елементи програми – Держава, Влада, Правосуддя, Соціальна політика, Охорона здоров'я, Економіка, Сільське господарство, Енергетика, Бюджет, Освіта, Культура, Духовність, Мовна політика, Наука, Довкілля, Молодь, Армія, Зовнішня політика – насичені пропозиціями щодо українізації усіх сфер функціонування українського суспільства [13, с.4]. Проте, слід зауважити, що у передвиборній програмі вказується на необхідність створення умов для захисту та використання мов національних меншин без конкретизації сфер використання цих мов, що також створює сприятливий ґрунт для інтерпретації цього положення виборцями, опонентами та й самою політичною силою під час політичних дебатів.

Подібний підхід, з використанням більш радикального розуміння процесів етнонаціонального розвитку України, було запропоновано Всеукраїнським об'єднанням Свобода. У передвиборній програмі під назвою Програма захисту українців наголошувалося на необхідності створення Державного комітету мовної політики, відповідального за захист та поширення української мови, повернення до паспортів громадян України та свідоцтв про народження графі «національність», забезпечення пропорційного представництва українців у всіх органах влади (не менше як 78 %) [14, с.4].

Третім варіантом самопозиціонування, який використовується у передвиборних програмах, є актуалізація звернення до декількох політичних проблем, що подаються у зв'язці. Серед 14 політичних цілей, визначених Партією регіонів на парламентських виборах 2006 р. пріоритетними, проблеми етнонаціонального розвитку посіли 11 («Підтримка всіх національних мов і культур, що складають духовну скарбницю України») та 12 («Ми – за надання російській мові статусу другої державної мови в Україні. Наше гасло: «Дві мови – один народ!») позиції. А захист прав і свобод громадян, зокрема, у сфері віросповідання й використання рідної мови розглядаються цією партією як ключ до успіху [11, с.4].

У передвиборній програмі КПУ на парламентських виборах 2006 р. етнополітичні проблеми також актуалізуються в комплексі з іншими. Серед 12 вони займають 9 позицію і подаються у контексті єдності народу України: «Зупинимо процес розколу України. Створимо умови для повноцінного культурного розвитку усіх націй і народностей, що проживають в Україні. Припинимо пропаганду культури наживи, жорстокості, насильства, пияцтва і розбещеності. Не допустимо реабілітації фашистських головорізів ОУН–УПА. Російській мові надамо статусу другої державної. Гарантуємо свободу совісті та віросповідання, не допустимо знищення канонічного православ'я. Захистимо моральні та духовні цінності українського народу» [15, с.5]. Аналіз змісту даної позиції КПУ дозволяє стверджувати, що вона містить опосередковане самопозиціонування стосовно політичних сил, які протилежно, ніж КПУ оцінюють ОУН–УПА. Водночас, інкорпорація проблеми ОУН–УПА, діяльність якої негативно оцінюється КПУ, до розділу передвиборчої програми «Ми – єдиний народ», засвідчує орієнтацію партії на імовірне обрання конфліктного підходу до розв'язання етнополітичних проблем розвитку українського суспільства.

Подібна стратегія означення етнополітичних проблем у передвиборних програмах була обрана також і Блоком «Наша Україна», у програмі якого національний розвиток розглядається в контексті проблем освіти, науки, культури та духовності у розділі «Нації – духовність та освіту!», перетинаючись із проблемами середнього класу, незалежного тестування, соціального захисту, міжконфесійного миру тощо [12, с.5]; Блоком Наталії Вітренко «Народна опозиція» (проблеми подвійного громадянства та державного статусу російської мови в контексті захисту прав і основних свобод людини включені до розділу «Європейські стандарти – у норми Конституції України» [16, с.4]); Народним блоком Литвина, у програмі якого вказується на необхідність запобігання конфліктам на релігійному ґрунті, створенні умов для діалогу церков і культур, поваги до всіх мов, збереження культурної спадщини та самобутності національних меншин [17, с.4]; Соціалістичною партією України, яка посилює закон про мови, вказує на забезпечення можливості кожному вільно користуватися рідною мовою [15, с.4]; Громадянським блоком ПОРА-ПРП етнонаціональні проблеми інтегровані до розділу «Рівні можливості для розвитку особистості» та визначаються в категоріях мови, традицій і культури української нації та національних меншин [18, с.5]; опозиційним блоком «НЕ ТАК» етнонаціональні проблеми України конкретизовані в контексті мовного питання та включені до розділу проблем, що стосуються гуманітарної сфери: «Розв'язання проблеми російської мови через прийняття, на основі Європейської хартії регіональних мов, закону про статус російської мови, який забезпечить право російськомовних громадян без будь-яких перешкод використовувати рідну їм мову. Ми впевнені: законодавче закріплення прав російської мови не суперечить розвитку української мови, а є реалізацією законних прав громадян України» [19, с.4].

Зауважимо, що окреслені шляхи визначення самопозиціонування у передвиборчих програмах стосуються тих політичних партій, які у своїй діяльності спираються на чітко визначену ідеологічну конструкцію. В разі, якщо ідеологія партії є штучною (насамперед, партія влади) чи еклектичною, то самопозиціонування з певною імовірністю може бути визначено в системі влада – опозиція. Прикладом еклектичності передвиборчої програми і відповідно уникнення в її структурі актуальної для виборця України, етнополітичної складової, є передвиборчі програми Блоку Юлії Тимошенко, партії Віче та Партії політики ПУТИНА [20, с.4; 21, с.4; 22, с.4].

Аналіз засобів та прийомів, які використовуються партією передбачає визначення суті риторичних прийомів, які використовуються у передвиборчій програмі та обраної системи аргументації. Більшість політичних партій України будують систему аргументації у передвиборчих програмах за допомогою емоційно-ціннісного підходу, який спирається на образи та символи. Зокрема, на парламентських виборах 2007 р. Партія регіонів використала традиційний для української риторики прийом дихотомічного структурування політичних позицій: «Ми – різні: на Півночі та Півдні, Заході та Сході, але ми – громадяни єдиної країни. У цьому – запорука нашої сили і процвітання. ...Ми – послідовні прихильники гасла: «Дві мови – один народ!» [23]; НУНС використала риторичний прийом заперечення небажаного: «ніхто не зазнаватиме мовних утисків» [24]; КПУ звернулася до прийому безапеляційного ствердження: «Основний Закон встановить інститут подвійного громадянства на підставі міжнародних угод» [25]; Блок Литвина актуалізував ідею абсолютної рівності: «здійснення реальних заходів для утвердження української нації як співтовариства вільних громадян незалежно від їхнього походження, мови, віросповідань та політичних переконань» [26]; «Свобода» запропонувала аргументи, засновані на прийомі апеляції до справедливої дискримінації: «Регламентувати вживання української мови у ЗМІ відповідно до кількості українців – не менш ніж 78 %» [27].

Відсутність передвиборчих програм, які використовують логічну систему аргументації, побудовану на логіці несуперечливих суджень пояснюється, на нашу думку тим, що жодна політична сила в Україні не сформулювала власного системного бачення того, що таке державна етнонаціональна політика, і тому у період виборів актуалізує найгостріше для українського суспільства питання – мовне, яке є, по-перше, лишень однією з чисельних частин етнонаціональної політики та по-друге, може бути презентовано в сучасних політичних та соціально-економічних умовах розвитку українського суспільства переважно за допомогою емоційних риторичних прийомів.

Аналіз ідей, апріорних та логічних посилянь послань, системи суджень дозволяє виявити те, що для політичної партії є аксіомою і тому може прямо не декларуватися. Зокрема, на парламентських виборах 2006 та 2007 рр. ПСПУ Н.Вітренко у передвиборних програмах позиціонувала себе як партія, що зорієнтована на створення союзу України, Білорусі та Російської Федерації. Апріорі це передбачає, що ідея такого об'єднання пов'язана з розширенням сфери використання російської мови в Україні та в перспективами надання їй статусу державної. Проте, серед законодавчих ініціатив, які презентуються на рівні партійних медіа-ресурсів, не представлено жодної пропозиції, що акумулює бачення партією принципів формування та реалізації етнонаціональної політики в Україні [28]. Таким чином, апріорні посилення вступають у суперечність з прямими деклараціями цієї політичної сили.

Подібного підходу до формулювання апріорних посилянь дотримується й КПУ. Лідер комуністів П.Симоненко напередодні та під час виборчих кампаній 2006 та 2007 рр., підкреслював, що програма партії передбачає державну підтримку україномовного видання, але не придушення податками російськомовного, контроль за чистотою мови на державному ТБ, замість викручування рук недержавним, як це зараз робить керівництво Нацради з питань телебачення та радіомовлення [29]. Однак, активно позиціонуючи власне бачення моделі етнонаціональної політики України у період виборів, КПУ не інтегрує ці ідеї до сфери своєї парламентської діяльності, продовжуючи, тим часом виголошувати їх поза парламентськими стінами. Така тактика свідчить про невідповідність партійних передвиборчих заяв та дій КПУ як парламентської партії.

За іншою системою логічних конструкцій будувалися апріорні посилання БЮТу. Як зазначалося вище, на парламентських виборах 2006 р. ця політична сила фактично уникала актуалізації етнополітичних проблем, вкладаючи її у схему загальнолюдських потреб, громадянського суспільства та відродження духовності. У передвиборчій боротьбі 2007 р. своє ставлення до етнополітичного розвитку України БЮТ актуалізував у назвах та салоганах, які використовувалися цією політичною силою. Зокрема, в межах передвиборчої стратегії блок розробив програму стратегічного розвитку України «Український прорив: до справедливої і конкурентоспроможної країни». Структурний аналіз назви цієї програми, дозволяє стверджувати, що проблеми справедливості та конкурентноздатності, типові для цієї політичної сили, є більш важливими для БЮТу, ніж ґрунт, на якому вони мають реалізовуватися – українське суспільство.

Ще одним варіантом побудови системи апріорних посилань є позиція СПУ, яка до 2005 р. уникала публічного позиціонування з проблем етнонаціональної ситуації в Україні. Поворотним моментом для партії став січень 2005 р., коли за ініціативою її лідера О.Мороза у ВРУ було зареєстровано законопроект, яким пропонувалося надати російській мові, поряд з українською, статусу офіційної [30, с.15]. О.Мороз, вказуючи на причини появи цього законопроекту, зауважив, що президентські вибори 2004 р. оголили процеси, які відбуваються в мовному середовищі України, тому для унеможливлення політичних спекуляцій на мовному ґрунті варто вдосконалити чинне законодавство України, яке регламентує подальший розвиток української мови, регіональних мов та мов етнічних меншин. У даному випадку, не зважаючи на певні зміни в оцінці етнополітичних процесів в Україні, не варто говорити про зміну апріорних посилань СПУ. На нашу думку, це є свідченням пошуків шляхів розв'язання проблеми політизації етнічності у період саме виборчих кампаній та використання етнонаціональних груп в якості джерела потенційного конфлікту.

Специфічним є формулювання апріорних посилань щодо етнонаціонального розвитку України, використане Блоком Литвина. Вище вказувалося, що ця політична сила у своїй передвиборній програмі не акцентувала увагу виборця на потребі вироблення спеціальної державної політики у сфері етнонаціональних процесів. Проте, апріорні позиції блоку були сформульовані дещо раніше – у «Маніфесті народного єднання», затвердженому на сьомому позачерговому з'їзді партії 11 лютого 2005 р. У маніфесті наголошувалося: «Донбас і Галичина, Київ і Харків, Крим і Полісся – все це наш спільний дім, переданий у спадок всіма попередніми поколіннями, а люди, що його населяють – така ж неподільна, сформована упродовж років родина, покликана берегти цю неоціненну спадщину, примножувати її красу, багатство і славу і робити все для того, щоб кожній людині і кожній сім'ї жилося в оселі на ім'я «Україна» заможна, простора і вільно» [31]. У цьому документі, практично підтвердженому діяльністю В.Литвина як спікера ВРУ, фактично йдеться про збереження існуючої практики правового регулювання мовної політики в Україні та відсутність потреби спеціального регулювання статусу російської мови.

Аналіз прямих декларацій політичних партій щодо етнонаціональної політики в Україні слід здійснювати із залученням фактів, які характеризують зміст реальних кроків партій по втіленню проголошених у передвиборних програмах позицій. Одним з об'єктивних показників співставлення задекларованих позицій з реальними кроками є законотворча діяльність та правові ініціативи партій у Верховній Раді України. Після парламентських виборів 2006 р. народними депутатами було розроблено та подано чотири законопроекти, що належать до сфери етнополітики та які пройшли експертизу науково-експертного управління ВРУ. Три законопроекти були подані від депутатами від Партії регіонів, зокрема це проекти законів України «Про національно-культурні автономії національних меншин України, ініційований В.Г. Харою, «Про внесення змін до Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» та «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», ініційовані В.В. Колісниченком [32–34] та один законопроект був поданий від депутата фракції Наша Україна О.О.Козаченко – «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо використання в судочинстві мов національних меншин)» [35].

БЮТ, як центр урядової коаліції та джерело урядових ініціатив, мав більше можливостей до інституціоналізації прямих декларацій щодо етнонаціональної політики. Зокрема, 4 лютого 2005 р. було ухвалено урядову програму дій «Назустріч людям», у якій в розділі «Духовність» вказувалося, що Уряд забезпечуватиме «задоволення освітніх та культурних потреб національних меншин України, створення належних умов для відродження, збереження і всебічного розвитку етнічних спільнот, їх національно-культурних традицій; функціонування української мови як державної, вільний розвиток російської та інших мов згідно із законом про мови і Європейською хартією регіональних мов та мов національних меншин» [36]. Незважаючи на те, що програмою передбачалися розробка та реалізація конкретних урядових рішень щодо етнонаціонального розвитку України, ці ідеї залишилися на рівні декларацій. Актуалізовані вдруге, після парламентських виборів 2007 р., вони і під час теперішнього урядування Ю.Тимошенко, залишаються абстракцією для урядової політики.

Після парламентських виборів 2007 р. активізувалася законотворча діяльність Комітету ВРУ з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин (з 10 членів комітету по 3 народних депутати представляють БЮТ та Партію регіонів, 2 – НСНУ, по 1 – КПУ та Блок Литвина). Зокрема, у розробленій із залученням провідних українських науковців у сфері етнополітики, Концепції державної етнонаціональної політики, підкреслюється, що практичне втілення основних положень цього документу дасть змогу удосконалити законодавство у сфері регулювання міжетнічних відносин, створити умови для консолідації українського народу, утвердити міжетнічну та міжконфесійну згоду в українському суспільстві, забезпечити розвиток етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності української нації та національних меншин, оптимальне співвідношення задоволення їх етнокультурних потреб [37]. На нашу

думку, дана концепція сприятиме формуванню та підтримці адекватної ієрархії ідентичностей громадян України, у якій на політичний статус може претендувати лише громадянська ідентичність людини, яка у політичному процесі має пріоритет перед усіма іншими ідентичностями, зокрема й етнічною. Європейський досвід моделювання етнонаціональної політики з усією очевидністю доводить, що політика привілеїв для меншостей (етнічних, конфесійних, мовних тощо), прийняття державою ексклюзивних зобов'язань перед ними (правових чи моральних) не вирішує тих вихідних завдань, заради яких ці кроки вживають. Навпаки, подібна ексклюзивність лише провокує напругу й фрагментацію поліетнічних суспільств, перешкоджаючи їх інтеграції на політичному рівні.

Паралельно, на розгляд ВРУ було подано законопроект «Про затвердження Стратегії державної етнонаціональної політики», підготовлений народним депутатом від фракції Партії регіонів М.Папієвим [38]. Таким чином Партія регіонів намагалася відійти від типової для неї тактики актуалізації на парламентському рівні переважно мовних питань та виведення цих проблем на концептуальний рівень. Однак, у законопроекті не знайшли свого відображення такі важливі питання як забезпечення державних гарантій збереження життєвого середовища національних меншин у місцях їх компактного проживання, конкретизація завдань і функцій місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування у реалізації державної етнонаціональної політики, вдосконалення системи освіти мовами національних меншин тощо.

Отже, здійснений аналіз офіційного дискурсу політичних партій України в частині основних проблеми і перспектив етнонаціонального розвитку українського суспільства дозволяє стверджувати, що за своєю суттю, передвиборні програми є прийомом політичної боротьби, який використовується з метою посилення позицій політичної партії у боротьбі за голоси виборців, впливу на структури влади та інститути, що володіють політичними ресурсами. Здійснений нами порівняльний аналіз етнополітичної складової партійних програм на парламентських виборах в Україні 2006 та 2007 рр. дозволяє зробити такі висновки. По-перше, передвиборні програми політичних партій України для самих партій є формальним документом, якій в ситуації передвиборчої боротьби не має ресурсів для перетворення на об'єкт уваги з боку політичних опонентів, експертів, ЗМІ, виборців. По-друге, передвиборчі програми недостатньою мірою позиціонують кандидатів та насичені ідеями, які можна тлумачити на власний розсуд, що не дозволяє виборцям визначити та зрозуміти дійсну позицію партії з того чи іншого питання. По-третє, проблеми етнонаціональної політики та етнонаціонального розвитку України формулюються політичними партіями переважно в категоріях мовної політики, що концентрує увагу виборців на вузьких питаннях, спроби розв'язання яких по суті неминуче генеруватимуть конфліктне протистояння в українському суспільстві. На нашу думку, всі політичні партії розуміють небезпеку політизації етнічності на ґрунті мовних проблем, і тому в своїй політичній діяльності у міжвиборчий період уникають реалізації позицій, задекларованих під час виборів. По-четверте, перетворення передвиборчих партійних програм на документ, що відображає настрої громадян та є джерелом ведення політичних дебатів між конкурентами можливе за умови, якщо вони відповідатимуть потребам та інтересам громадян України, міститимуть виразний опис стратегічного курсу та партійних пріоритетів, конкретизуватимуть способи реалізації пріоритетних програмних положень, відповідатимуть основній партійній програмі та формуватися в ситуації публічної партійної політики.

Джерела та література

1. Майборода О. Принцип системності в управлінні етнополітичною сферою: проблеми і шляхи вирішення // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. – К., 2008.
2. Регіональні версії української національної ідеї: спільне і відмінне: Зб. ст. / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень / О.М. Майборода (відп. ред.) – К. 2005.
3. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. – К.: ІПіЕНД імені І.Ф.Кураса НАН України, 2008.
4. Нагорна Л.П. Регіональна ідентичність: український контекст. – К.: ІПіЕНД імені І.Ф.Кураса НАН України, 2008.
5. Закарпаття в етнополітичному вимірі. – К.: ІПіЕНД імені І.Ф.Кураса НАН України, 2008.
6. Котигоренко В.О. Кримськотатарські репатріанти: проблема соціальної адаптації. – К.: Світогляд, 2005.
7. Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт. – К.: Світогляд, 2004.
8. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. – К.: Світогляд, 2005.
9. Brubaker R. Nationalism refrained. Nationhood and the national question in the new Europe. – Cambridge, 1996.
10. Hennings P., Keman H. Towards a new methodology of estimating party policy positions // Paper prepared for the Departmental research Meeting. – 2000. – 8 may.
11. Добробут – народу! Владу – регіонам!: Передвиборна програма Партії регіонів // Голос України. – 2006. – № 31. – 17 лютого.
12. Україна у нас одна!: Передвиборна програма Блоку «Наша Україна» // Голос України. – 2006. – № 35. – 23 лютого.
13. Виборча програма Українського Народного Блоку Костенка і Плюща // Голос України. – 2006. – № 49. – 17 березня.
14. Програма захисту українців: Передвиборна програма Всеукраїнського об'єднання «Свобода» // Голос України. – 2006. – № 40. – 2 березня.
15. Збудуємо Європу в Україні: Передвиборна програма Соціалістичної партії України до виборів у Верховну Раду 2006 року // Голос України. – 2006. – № 27. – 11 лютого.
16. Справедливість, добробут, народовладдя, Союз з Росією і Білоруссю: Передвиборна програма Блоку Наталії Вітренко «Народна опозиція» ПСПУ та Партії «Русько-Український Союз» (РУСЬ) // Голос України. – 2006. – № 43. – 7 березня.
17. Народність, справедливість, законність: Програма Народного блоку Литвина // Голос України. – 2006. – № 44. – 10 березня.

18. Пора будувати, діяти і жити!: Виборча програма громадянського блоку ПОРА–ПРП // Голос України. – 2006. – № 23. – 7 лютого.
19. Виборчий блок політичних партій «Опозиційний блок НЕ ТАК!», СДПУ(О), Всеукраїнське політичне об'єднання «Жінки за майбутнє», Політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Центр», Республіканської партії України: Передвиборна програма // Голос України. – 2006. – № 45. – 11 березня.
20. Програма Виборчого блоку політичних партій «Блок Юлії Тимошенко» // Голос України. – 2006. – № 26. – 10 лютого.
21. Скажи собі: Україна – це я! Передвиборна програма Партії «Віче» // Голос України. – 2006. – № 48. – 16 березня.
22. Нова перспектива України: Передвиборна програма Політичної партії України «Партія політики ПУТІНА» // Голос України. – 2006. – № 32. – 18 лютого.
23. Передвиборча програма Партії регіонів на парламентських виборах 2007. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/elect/electcontent.php3?c=563>
24. Передвиборча програма Блоку «Наша Україна – Народна самооборона» «Для людей – а не для політиків!». – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/elect/electcontent.php3?c=578>
25. Передвиборна програма Комуністичної партії України «За народовладдя! Геть Диктатуру!». – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/elect/electcontent.php3?c=567>
26. Передвиборча програма Блоку політичних партій «Блок Литвина» «Від безладу – до справедливого порядку!» – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/elect/electcontent.php3?c=579>
27. Передвиборча програма Всеукраїнського об'єднання «Свобода». – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/elect/electcontent.php3?c=595>
28. Законодательные инициативы. – Режим доступу: http://www.vitrenko.org/start.php?lang=1&part_id=4
29. Компартия готова к досрочным парламентским выборам. – Режим доступу: <http://www.kpu.net.ua/kompartija-gotova-k-dosrochnim-parlamentskim-viboram/>
30. Пріоритети політичних партій: мовна політика та етнополітика. – К.: УНЦПД, 2007. – Вип. 1. Питання утвердження засад національної єдності, формування та реалізації мовної політики, стратегії взаємин у діяльності політичних партій.
31. Маніфест народного єднання. – Режим доступу: <http://narodna.org.ua/news/2005/02/22/1182/>
32. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо використання в судочинстві мов національних меншин)» № 2211 від 22.09.2006. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=28104
33. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин», № 2344 від 17.10.2006. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=28318
34. Проект Закону України «Про національно-культурні автономії національних меншин України», № 1062 від 15.06.2006 – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=27442
35. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (щодо регіональних мов та мов меншин)» № 2347 від 17.10.2006. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=28321
36. Програма діяльності Кабінету Міністрів «Назустріч людям». – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=11639687&cat_id=60142
37. Про Концепцію державної етнополітичної політики України. Проект Закону України. № 3581 від 30.12.2008. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc2_5_1_J?ses=10007&num_s=2&num=3581&date1=&date2=&name_zp=&out_type=&id=
38. Про затвердження Стратегії державної етнополітичної політики. Проект Закону України. № 3106 від 02.09.2008. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc2_5_1_J?ses=10007&num_s=2&num=3106&date1=&date2=&name_zp=&out_type=&id=

Ротар Н.Ю. Проблемы этнонационального развития в предвыборном дискурсе политических партий Украины

Осуществленный анализ официального дискурса политических партий Украины относительно основных проблемы и перспектив этнонационального развития украинского общества позволяет утверждать, что по своей сути предвыборные программы являются приемом политической борьбы, который используется с целью усиления позиций политической партии в борьбе за голоса избирателей, влияния на структуры власти и институты. Сравнительный анализ этнополитической составляющей партийных программ на парламентских выборах в Украине 2006 и 2007 гг. позволяет утверждать, что все политические партии понимают опасность политизации этничности, основой которых являются языковые проблемы, поэтому в своей политической деятельности между выборами избегают реализации позиций, задекларированных во время выборов.

Ключевые слова: этнонациональное развитие, партийная политика, предвыборный дискурс.

Rotar N.Y. Problems of the ethnonational developments in election discourse of Ukrainian political parties

The realized analysis of the official discourse Ukrainian political parties comparatively of main problems and prospects developments of Ukrainian society allows to confirm that the election programs are a method of political fight, which is used for the reason to reinforce position of political party for fight of the constituents voice to influence upon structures authorities and institutes. The comparative analysis of the ethnonational forming party programs on parliamentary choice in Ukraine 2006 and 2007 allows to confirm that all political parties have understood the danger politicization of ethnicity, which are the basis of language problems in its political activity between election to avoid the realization of position, proclaimed during choice election.

Key words: ethnonational developments, party policy, pre-election discourse.